

РОЗДІЛ VII. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.3: 343.123.12: 343.343.6 (477)

ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ПРОТИДІЇ ТРАНСКОРДОННІЙ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Корольов В.О., к.ю.н., доцент

*Національна академія Державної прикордонної служби України,
вул. Шевченко, 46, м. Хмельницький, Україна*

У статті розглянуто сутність, завдання та принципи оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів в Україні щодо протидії транскордонній організованій злочинності. Оперативно-розшукова діяльність правоохоронних органів в Україні щодо протидії транскордонній організованій злочинності здійснюється на підставі законодавчих і нормативно-правових актів України.

Ключові слова: Україна, завдання, принципи, протидія, транскордонна організована злочинність, нормативно-правовий акт, правоохоронний орган.

ЗАДАЧИ И ПРИНЦИПЫ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ ТРАНСГРАНИЧНОЙ ОРГАНИЗОВАННОЙ ПРЕСТУПНОСТИ В УКРАИНЕ

Королев В.А.

*Национальная академия Государственной пограничной службы Украины,
ул. Шевченко, 46, г. Хмельницкий, Украина*

В статье рассмотрены сущность, задачи и принципы оперативно-розыскной деятельности правоохранительных органов в Украине по противодействию трансграничной организованной преступности. Оперативно-розыскная деятельность правоохранительных органов в Украине по противодействию трансграничной организованной преступности осуществляется на основе законодательных и нормативно-правовых актов Украины.

Ключевые слова: Украина, задачи, принципы, противодействие, трансграничная организованная преступность, нормативно-правовой акт, правоохранительный орган.

TASKS AND PRINCIPLES OF OSA ON THE PREVENTION OF CROSS-BORDER ORGANIZED CRIMINALITY IN UKRAINE

Korolov V.O.

*National Academy of State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi,
str. Shevchenko, 46, Khmelnytskyi, Ukraine*

The essence of task and principles of operational search activity of law enforcement agencies in Ukraine on the prevention of cross-border organized criminality is considered.

Operational search activity of law enforcement agencies in Ukraine on the prevention of cross-border organized criminality is based on the following principles: rule of law; course of law; observance of human rights and liberties.

Organization of the operational search activity of law enforcement agencies in Ukraine is conducted on the basis of legislative and regulatory legal acts of Ukraine and in order determined by special regulatory legal acts of the law enforcement agencies of Ukraine. Also it is obligatory to rely upon international regulatory legal acts in this field.

Against this background, the operational search activity of law enforcement agencies in Ukraine is the main form of operation of law enforcement agencies on the prevention of cross-border organized criminality.

The main tasks of operation of the system of operational search activity of law enforcement agencies of Ukraine on the prevention of cross-border organized criminality are: search and documentation of facts on wrongful acts of persons and groups of cross-border organized criminality; processing and generalization of operational, operational search information on individuals and groups of cross-border organized criminality for assessing a situation and making grounded optimal decisions at all levels of operation of law enforcement agencies in Ukraine; search and prevention of cases of illicit crossing of people, vehicles, cargo and other property of the state boundary of Ukraine; intelligence, information analytical and operational search activities by the law enforcement agencies of Ukraine on the cross-border organized criminality; prevention of cross-border organized criminality and irregular migration in

Ukraine; ensuring information security on the prevention of cross-border organized criminality by all law enforcement agencies in Ukraine; ensuring a dynamic and effective exchange of information and coordination of activities of appropriate law enforcement agencies in Ukraine.

Thus, in the prevention of cross-border organized criminality it is necessary to use all operational search measures, which are provided by the Article 8 of the Law of Ukraine “On Operational Search Activities”, and covert investigatory (search) actions provided by the new Criminal Procedural Code of Ukraine.

Key words: Ukraine, task, principles, prevention, cross-border organized criminality, regulatory legal act, law enforcement agencies.

Тенденції глобалізації у світі сприяють не лише позитивному зміцненню потенціалів держав світу, а й призводять до активізації організованої злочинної діяльності на транскордонному рівні.

Сьогодні можна стверджувати, що транскордонна організована злочинна діяльність – це антисуспільне явище, яке не має національних кордонів, а масштаби якого в сучасному розвитку держав світу становлять реальну загрозу суспільствам і державам.

Виходячи із цього, можемо сказати, що особливе місце в протидії транскордонній злочинній діяльності відводиться оперативно-розшуковій діяльності правоохоронних органів України, яка потребує не тільки ініціативності, непримиримості, принциповості, творчого підходу, а й високого рівня кримінально-процесуального знання.

Учені-юристи Є. Скулиш та В. Глушков визначають, що сьогодні необхідне розроблення ефективної системи протидії транскордонній організованій злочинності, ґрунтовне дослідження поняття, сутності, особливостей, структури, а також причин та умов її поширення [6, с. 190].

Так, Н. Міняйло підкреслює, що транскордонна організована злочинність є вищою формою еволюції національної організованої злочинності, тому її існування зумовлюється причинами й умовами останньої [2, с. 120].

Мета статті – дослідити завдання та принципи оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів України щодо протидії транскордонній злочинній діяльності, яка базується на законодавчих і нормативно-правових актах, на засадах внутрішньої й зовнішньої політики держави, складовою частиною якої є політика, що визначає теоретичні основи, напрями, цілі, методи щодо протидії транскордонній організованій злочинності.

Збільшення транскордонної злочинної діяльності у світі становить загрозу для України, тому що відсутні надійні механізми протидії, а сама держава знаходиться на міжнародних шляхах із Азії до Європи й навпаки.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», надійним механізмом щодо протидії транскордонній злочинній діяльності є оперативно-розшукова діяльність правоохоронних органів України, до яких належать:

- 1) Державна прикордонна служба України;
- 2) Служба безпеки України;
- 3) Міністерство внутрішніх справ України;
- 4) органи фіскальної служби;
- 5) Служба зовнішньої розвідки України;
- 6) управління державної охорони;
- 7) розвідувальний орган Міністерства оборони України [4].

Тому з огляду на діяльність правоохоронних органів України під поняттям «оперативно-розшукова діяльність правоохоронних органів України щодо протидії транскордонній організованій злочинній діяльності» розуміють цілеспрямовану комплексну діяльність правоохоронних органів, у процесі якої здійснюються різноманітні оперативні та оперативно-розшукові заходи, спрямовані на усунення негативних явищ і процесів, що породжують транскордонну організовану злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення транскордонних злочинів на різних стадіях злочинної діяльності в Україні.

Метою оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів України щодо протидії транскордонній організованій злочинній діяльності є одержання інформації, її накопичення, обробка й аналіз результатів застосування відповідних оперативних та оперативно-розшукових заходів щодо протидії транскордонній організованій злочинності.

Організація оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів України здійснюється на підставі законодавчих і нормативно-правових актів України й у порядку, який визначено спеціальними нормативно-правовими актами правоохоронних органів України. При цьому обов'язково керуватися міжнародними нормативно-правовими актами в цій галузі.

Виходячи із цього, можемо констатувати, що *оперативно-розшукова діяльність правоохоронних органів України є основною формою оперативно-службової діяльності правоохоронних органів України щодо протидії транскордонній злочинній діяльності.*

Підводячи підсумки вищевикладеного, можна зробити висновок, що транскордонна організована злочинна діяльність є продуктом суспільств світу, пронизує різні його сфери й суспільні відносини. Водночас вона володіє власними специфічними характеристиками та закономірностями розвитку як відносно самостійне цілісне соціально-правове явище.

Правоохоронні органи України є одним із основних суб'єктів, на які покладаються *такі функції* щодо протидії транскордонній організованій злочинній діяльності:

- контроль перетину державного кордону України;
- організація оперативно-розшукової діяльності й координація діяльності правоохоронних органів України.

Під принципами оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів України щодо протидії транскордонній організованій злочинності розуміють керівні ідеї, основні засади, які закріплені в законодавчих і нормативно-правових актах і напрацьовані оперативно-розшуковою практикою, а також моральні уявлення суспільства стосовно сутності, мети й завдань організації та застосування оперативно-розшукових сил, засобів і методів щодо протидії транскордонній організованій злочинній діяльності.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», *оперативно-розшукова діяльність правоохоронних органів України щодо протидії транскордонній організованій злочинній діяльності* базується на таких принципах:

- 1) верховенства права – кожна людина є вищою за закон, ніхто не може бути засудженим за порушення закону іншим чином, ніж у порядку, встановленого законом;
- 2) законності:
 - полягає в тому, що в процесі оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів України щодо протидії транскордонній злочинній діяльності потрібно керуватися нормами оперативно-розшукового законодавства й інших законів, які визнають оперативно-розшукову діяльність легітимною правоохоронною діяльністю і є її правовою основою;
 - визначається таким: а) забезпечення законності в здійсненні оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів щодо протидії транскордонній організованій злочинній діяльності; б) без дотримання законності оперативно-розшукова діяльність правоохоронних органів щодо протидії транскордонній організованій злочинності буде незаконною, її результати не будуть визнаватись; в) здійснюючи оперативно-розшукову діяльність, правоохоронні органи щодо протидії транскордонній організованій злочинності мають суворо й неухильно дотримуватися закону;
- 3) дотриманні прав і свобод людини: цей принцип тісно пов'язаний із принципом законності й існує невід'ємно від нього [4].

Ці принципи оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів України щодо протидії транскордонній організованій злочинності мають загальноправовий характер, оскільки вони виходять із Основного Закону – Конституції України.

За сутністю принципи оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів України щодо протидії транскордонній злочинності мають владно-наказовий характер; містять обов'язкові розпорядження.

Принципи оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів України щодо протидії транскордонній організованій злочинності виражають сутність державної юридичної діяльності; оцінюють свою поведінку в різних ситуаціях; заповнюють прогалини правового регулювання.

Отже, оперативно-розшукова діяльність правоохоронних органів України щодо протидії транскордонній організованій злочинності опирається на певні принципи здійснення, тобто на головні вихідні положення, що становлять основу цієї діяльності.

Основними завданнями функціонування системи оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів України щодо протидії транскордонній організованій злочинній діяльності є такі:

- 1) пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння осіб і груп транскордонної організованої злочинності суб'єктами оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів щодо протидії транскордонній організованій злочинності;
- 2) обробка та узагальнення оперативної, оперативно-розшукової інформації про осіб і груп транскордонної організованої злочинності для оцінювання ситуації й ухвалення обґрунтованих оптимальних рішень на всіх рівнях діяльності правоохоронних органів в Україні;
- 3) виявлення і припинення випадків незаконного переміщення осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна через державний кордон України;
- 4) ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної й оперативно-розшукової діяльності правоохоронними органами України щодо транскордонної організованої злочинності;
- 5) протидія транскордонній організованій злочинності й незаконній міграції в Україні;
- 6) забезпечення захисту інформації щодо протидії транскордонній організованій злочинності всіма правоохоронними органами України;
- 7) забезпечення динамічної та ефективної інформаційної взаємодії й координації діяльності відповідних правоохоронних органів України щодо протидії транскордонній організованій злочинній діяльності.

Учені-юристи умовно ділять завдання оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів України щодо протидії транскордонній злочинній діяльності так:

1. Стратегічні завдання полягають у забезпеченні оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів України з виявлення, протидії, розкриття й розслідування транскордонних злочинів, умов і причин, які сприяли їх здійсненню. Ці завдання в процесі оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів України полягають у досягненні кінцевої мети.
2. Тактичні завдання полягають у здійсненні оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів України щодо пошуку й фіксації конкретних фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб або груп транскордонної злочинної діяльності з метою припинення їхніх правопорушень і в інтересах судочинства, а також одержання інформації в інтересах безпеки конкретних громадян, суспільства й держави.

Оперативно-розшукова діяльність правоохоронних органів України – це форма оперативно-службової діяльності, яка полягає в здійсненні гласних і негласних пошукових, розвідувальних, контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, з метою пошуку й фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб і груп транскордонної організованої злочинності.

Сьогодні транскордонна організована злочинність, яка консолідує й поєднує організовані злочинні групи, злочинні організації та злочинні співтовариства, що забезпечують протиправну діяльність з метою збільшення кримінальних доходів, посилюють вплив на владні структури держави.

Так, О. Хараберюш підкреслює, що особливу небезпеку для світової спільноти, насамперед для країн із перехідною економікою, становить транскордонна організована злочинність. Розширення масштабів транскордонної організованої злочинності, в основі якої знаходяться економічні інтереси, – наслідок глобалізації, яка прийшла на зміну протистоянню двох світових систем і оцінюється не тільки як визначальна проблема розвитку світу, а і як головна суперечність XXI століття [7, с. 129].

Сьогодні через різні форми та вияви транскордонної організованої злочинності єдиного визначення поняття «транскордонна організована злочинність» поки не сформульовано.

Актуальною є думка вчених-юристів Є. Скулиша та В. Глушкова стосовно того, що транскордонну організовану злочинність визначають шляхом описання її найбільш типових ознак і характеристики

транскордонних злочинних організацій або виводять із більш широкого поняття транскордонної організованої злочинності [6, с. 191].

У російській теорії права під транскордонною організованою злочинною діяльністю розуміється здійснення злочинними організаціями незаконних операцій, пов'язаних із переміщенням потоків інформації, грошей, фізичних об'єктів, людей, інших матеріальних і нематеріальних засобів через державні кордони з метою використання сприятливої ринкової кон'юнктури в одній або декількох іноземних державах для одержання істотної економічної вигоди, а також для ефективного відхилення від соціального контролю за допомогою корупції, насильства й використання значних відмінностей у системах кримінального правосуддя різних країн [1].

Є. Скулиш і В. Глушков під транснаціональною організованою злочинністю розуміють якісно нову форму розвитку національної організованої злочинності, один із вищих рівнів кримінальної еволюції, суб'єктами якої є стійкі злочинні організації, сфера впливу та діяльність яких у вигляді злочинного промислу розповсюджується на декілька держав, групу суміжних держав, регіон, континент або світове співтовариство [6].

О. Хараберюш транснаціональну організовану злочинність розуміє як сукупність злочинів, що скоєні організованими злочинними групами, виходять за межі однієї держави, тобто торкаються інтересів, які охороняються кримінальним законодавством двох і більше країн [7, с. 129].

На нашу думку, *транскордонна організована злочинна діяльність в Україні* – це особливе соціально-правове, суспільно небезпечне, відносно стійке антагоністичне і складне явище, що самодетермінується й охоплює сукупність конкретних злочинів, скоєних у певний період часу та на певній території України, чинник політичної й економічної нестабільності в суспільстві.

Так, учені-юристи Є. Скулиш і В. Глушков визначають, що транснаціональна організована злочинність є результатом діяльності організованої злочинності, її трансформації, виходом за межі території однієї держави, внаслідок чого набула міжнародних, глобальних масштабів. По суті, це один із вищих рівнів кримінальної еволюції, викоренити який практично неможливо, але цілком реально зменшити її негативний вплив на сучасну світову економіку та політику [6, с. 190].

Тобто основною змістовою ознакою транскордонної організованої злочинності є те, що вона антисоціальна, протиправна діяльність злочинних організацій, яка виходить за межі території та юрисдикції однієї держави. Діяльність таких злочинних структур являє собою злочинний промисел, спрямований на отримання максимального прибутку з одночасним забезпеченням мінімального ризику [7].

Так, у перші роки незалежності нашої держави почалось створення нової правової системи, але нестабільність, розбіжність поглядів, політичне протистояння не допомагали виробленню й закріпленню на законодавчому та нормативно-правовому рівнях стратегічних засад державної правової політики, яка спрямована на протидію злочинності.

О. Хараберюш підкреслює, що протидія експансії транскордонної організованої злочинності, що зростає, передбачає обов'язкове врахування масштабів і розмаїтості кримінальних виявів, сфер діяльності конкретних злочинних формувань, своєчасне виявлення й нейтралізацію їхніх кримінальних задумів, оперативне реагування на факти їхньої реалізації з метою протидії та припинення злочинних діянь [7, с. 130].

Особливу роль у протидії транскордонним організованим злочинам відіграє оперативно-розшукова діяльність на об'єктах, які є потенційною загрозою.

Отже, у протидії транскордонній організованій злочинності необхідно використовувати всі оперативно-розшукові заходи, які передбачені ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», і негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені главою 21 нового Кримінального процесуального кодексу України.

Ефективність оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів України визначається:

- 1) рівнем організації оперативно-розшукової діяльності щодо протидії транскордонній злочинній діяльності;
- 2) реальністю постановки завдань на здійснення оперативно-розшукових пошуків під час протидії транскордонній злочинній діяльності;

- 3) організацією взаємодії та координації правоохоронних органів України щодо протидії транскордонній злочинній діяльності;
- 4) підготовленістю професійних кадрів;
- 5) здатністю вміло управляти силами й засобами.

Необхідно підкреслити, що одним із основних факторів забезпечення ефективної протидії транскордонній злочинності є координація та взаємодія оперативних органів правоохоронних органів України і правоохоронних органів суміжних держав у протидії транскордонній організованій злочинній діяльності, що полягає в узгодженні оперативно-розшукової діяльності й додержанні законодавчих, нормативно-правових і міжнародних актів.

Успіх у протидії транскордонній організованій злочинності залежить від організації та здійснення оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів України і правоохоронних органів суміжних держав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранник І.М. Транснаціональна організована злочинність і співробітництво країн АТР у боротьбі з нею / І.М. Баранник. – М. : Російська кримінологічна асоціація, 2007. – 246 с.
2. Міняйло Н. Умови та причини транснаціональної організованої злочинності / Н. Міняйло // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Правознавство». – 2010. – Випуск 533. – С. 120-124.
3. Про Державну прикордонну службу України : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030661.html.
4. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 22. – Ст. 303.
5. Положення про Департамент оперативної діяльності АДПСУ : Наказ АДПСУ від 16.04.2011 № 245 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dpsu.gov.ua/ua/static_page/108.htm.
6. Скулиш Є.Д. Поняття транснаціональної організованої злочинності та її співвідношення з тероризмом / Є.Д. Скулиш, В.О. Глушков // Право і суспільство. – 2012. – № 2. – С. 190-194.
7. Хараберюш О.І. Суспільство України як об'єкт оперативно-розшукового захисту від контрабандних проявів / О.І. Хараберюш // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2014. – Вип. 24. – Т. 4. – С. 128-131.

REFERENCES

1. Barannik, I.M. (2007), *Transnatsionalna orhanizovana zlochynnist i spivrobotnytstvo krayin ATR u borotbi z neyu* [Cross-border organized criminality and cooperation of countries of APR for its prevention], Russian criminology association, Moscow, Russia.
2. Minyaylo, N. (2010), “Conditions and causes of cross-border organized criminality”, *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universitetu. Seriya «Pravoznavstvo»*, iss. 533, pp. 120-124.
3. “On State Border Guard Service of Ukraine: Law of Ukraine”, available at : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030661.html.
4. “On Operational Search Activities” : Law of Ukraine, *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 1992, no. 22, art. 303.
5. “Regulations on Department of Operational Activity of ASBGSU” : Order of ASBGSU on 16.04.2011 № 245, available at : http://dpsu.gov.ua/ua/static_page/108.htm.
6. Skulysh, E.D. and Hlushkov, V.O. (2012), “The concept of cross-border organized criminality and its correlation with terrorism”, *Pravo i suspilstvo*, no. 2, pp. 190-194.
7. Kharaberyush, O.I. (2014), “Society of Ukraine as an object of operational search security from contraband manifestations”, *Naukovyi visnyk Uzhgorod national university*, iss. 24, vol. 4, pp. 128-131.